

هفت پیکر

بامقدمه:

فرشید اقبال

سرشناسه	: نظامی، الیاس بن یوسف، ۲۵۳۰ - ۹۶۱۴ ق.
عنوان و نام پدیدآور	: هفت پیکر / با مقدمه فرشید اقبال.
مشخصات نشر	: تهران: اقبال، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۶-۳۰۷-۷
یادداشت	: قیا
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۶ ق.
شناسه افزوده	: اقبال، فرشید، ۱۳۳۳ -؛ مقدمه نویس
رده‌بندی کنگره	: PIR5۱۳۲۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی	: ۸۶۱/۲۳
شماره کتابخانه ملی	: ۲۵۱۰۹۱۳

تهران، خیابان دکتر علی شریعتی (کدپستی ۱۶۱۳۹) تلفن: ۷۷۶۰۴۵۷۴
تهران، خیابان جمهوری اسلامی (کدپستی ۱۱۴۱۷) تلفن: ۳۳۱۱۸۷۰۱

نام کتاب : هفت پیکر
اثر : نظامی
با مقدمه : فرشید اقبال
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
صفحات و قطع : ۲۰۸ صفحه - وزیری
نوبت چاپ : اول - زمستان ۹۰
قیمت : ۷۰۰۰۰ ریال
چاپ : اقبال
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۶-۳۰۷-۷

ISBN: 978-964-406-307-7

فهرست اشعار

۹	هفت پیکر
۱۱	در نعت پیغمبر اکرم
۱۲	معراج پیغمبر اکرم
۱۶	سبب نظم کتاب
۱۸	دعای پادشاه سعید علاءالدین کرپ ارسلان
۲۲	خطاب زمین بوس
۲۵	ستایش سخن و حکمت و اندرز
۳۱	در نصیحت فورتند خویش محمد
۳۳	آغاز داستان بهرام
۳۵	صفت سمنار و ساختن قصر خورتق
۳۸	صفت خورتق و ناپیدا شدن نعمان
۴۱	شکار کردن بهرام و داغ کردن گورانی
۴۲	کشتن بهرام بیک تیر شیر و گور را
۴۳	کشتن بهرام اژدها را و گنج یافتن
۴۶	دیدن بهرام صورت هفت پیکر را در خورتق
۴۸	آگاهی بهرام از وفات پدر
۴۹	لشکر کشیدن بهرام بایران
۵۰	آغاز سخن
۵۱	نامه پادشاه ایران به بهرام گور
۵۳	پاسخ دادن بهرام ایرانیان را
۵۸	برگرفتن بهرام تاج را از میان دو شیر
۵۹	بر تخت نشستن بهرام بجای پدر
۶۰	خطبه عدل بهرام گور
۶۱	چگونگی پادشاهی بهرام گور
۶۲	صفت خشک سالی و شفقت بهرام
۶۴	داستان بهرام با کنیزک خویش
۶۸	مشورت کردن کنیزک با سرهنگ در مهمانی شاه
۶۸	بردن سرهنگ بهرام گور را بمهمانی
۷۲	لشکر کشیدن خاقان چین بجنگ بهرام گور
۷۶	عتاب کردن بهرام با سران لشکر

۸۰	خواستن بهرام دختر شاه هفت اقلیم را
۸۱	صفت بزم بهرام در زمستان و ساختن هفت گنبد
۸۶	در چگونگی هفت گنبد
۸۷	نشستن بهرام روز شنبه در گنبد سیاه و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم اول
۸۷	افسانه
۱۰۷	نشستن بهرام روز یکشنبه در گنبد زرد و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم دوم
۱۰۸	افسانه
۱۱۶	نشستن بهرام روز دوشنبه در گنبد سبز و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم سوم
۱۱۶	افسانه
۱۲۶	نشستن بهرام روز سه‌شنبه در گنبد سرخ و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم چهارم
۱۲۷	افسانه
۱۳۸	نشستن بهرام روز چهارشنبه در گنبد پیروزه رنگ و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم پنجم
۱۳۹	افسانه
۱۵۵	نشستن بهرام روز پنجشنبه در گنبد صدفی و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم ششم
۱۵۶	افسانه
۱۶۹	نشستن بهرام روز آدینه در گنبد سپید و افسانه گفتن دختر پادشاه اقلیم هفتم
۱۷۰	افسانه
۱۸۲	آگاهی بهرام از لشکرکشی خاقان چین بار دوم
۱۸۶	اندرز گرفتن بهرام از شبان
۱۹۰	بازخواست بهرام از وزیر ستمکار
۱۹۱	شکایت کردن مظلوم اول
۱۹۲	شکایت کردن مظلوم دوم
۱۹۲	شکایت کردن مظلوم سوم
۱۹۳	شکایت کردن مظلوم چهارم
۱۹۴	شکایت کردن مظلوم پنجم
۱۹۵	شکایت کردن مظلوم ششم
۱۹۶	شکایت کردن مظلوم هفتم
۱۹۸	کشتن بهرام وزیر ظالم را
۱۹۹	پوزش خواستن خاقان چین از بهرام
۲۰۰	فرجام کار بهرام و ناپدید شدن او در غار
۲۰۶	در ختم کتاب و دعای علاءالدین کرپ ارسال

مقدمه

نامش **الیاس** یا **اویس** و لقبش **نظامی** است. بی‌گمان از شاعران نامدار و داستان‌سرایی بی‌همتا در ادب پارسی است.

به سال ۴۵۰ هجری قمری در گنجه چشم به جهان گشود. مادرش از قبیله گرد و رئیس‌نامه داشت و پدرش یوسف.

نظامی عراقی‌الاصل بوده است، گرچه برخی از تذکره‌نویسان او را قمی و گروهی دیگر تفرشی می‌دانند. وی تمام عمر خود را در گنجه گذرانیده و نزد سلاطین آن دوره دارای منزلت و ارج بسیار بوده است بدانسان که یکی از سلاطین، دخترش را به همسری پسر وی درآورده.

نظامی سه همسر یکی پس از مرگ دیگری برمی‌گزیند. نخست کنیزی که به همراه هدایای بسیار برای وی فرستاده می‌شود و **آفاق** نام داشته است اختیار می‌کند و پسری به نام **محمد** حاصل آن ازدواج است. پس از مرگ آفاق همسر دیگری انتخاب می‌کند که تعلق خاطری به وی نداشته و پس از مرگ او همسری دیگری برمی‌گزیند که علاقه بیشتری به وی داشته، و آنگونه که از اشعار نظامی برمی‌آید، علاقه بسیاری به آفاق ابراز داشته است. در آغاز سرایش لیلی و مجنون، پسرش محمد چهارده ساله بوده است.

نظامی بر تمام علوم عقلی و نقلی عصر خویش احاطه کامل داشته و در سیر و سلوک و عرفان به جایگاهی بس بلند دست یافته است و در حکمت و فلسفه از بزرگان به شمار می‌آید و در علم طب نیز اشراف کامل داشته است.

برخی از مسائل فلسفی را که با باورهای آن دوره سازگار نبوده، به صورتی استادانه و مستتر تصدیق نموده است. وی به ایران و تفکر ایرانی علاقه و ارج بسیار می‌نهاد و از دو داستان خسرو و شیرین و هفت‌پیکر، تعلق خاطر وی به پیام حضرت زرتشت مشهود است.

زهد و تقوای نظامی در نظر پادشاهان محرز و بدین سبب برای وی احترام بسیار قائل بوده‌اند و

در محضرش بساط طرب و باده برمی چیدند و بهترین مکان در مجلس را برایش اختصاص می دادند.

تذکره نویسان در تاریخ مرگ وی اختلاف نظر دارند، آنگونه که آذر بیگدلی به سال ۵۸۹ هجری، هدایت به سال ۵۷۶ هجری، وحید دستگردی به سال ۶۰۱ یا ۶۰۲ هجری و دکتر صفا به سال ۶۱۴ هجری اعتقاد دارند. اما آنگونه که از پایان اقبال نامه برمی آید، نظامی شصت و سه ساله بوده است و وفات وی را می توان ۶۰۳ هجری دانست و مدفنش در نزدیکی شهر گنجه می باشد.

از شاعران بزرگ هم عصر وی می توان از خاقانی، انوری و فاریابی نام برد. حکیم نظامی در آثار خود بیشتر از فردوسی و تاندازه‌ای به سنایی نگاه داشته و از آنان به احترام یاد کرده است. طبع والا و پرهیزگاری وی، بی اعتنایی به سلاطین و بزرگان او را به خانقاهی در حاشیه شهر به تفکر و عبادت کشانده بوده است.

شعرای بلند آوازهای چون خداوندگار حضرت مولانا و شیخ اجل سعدی و حضرت حافظ از اشعار وی اقتباس نموده و همواره از او به نیکی یاد کرده اند. شعرای بسیاری مانند دهلوی، خواجوی کرمانی، جامی، عرفی و وحشی بافقی سعی داشته اند اشعار داستانی نظامی را تقلید و به نوعی پاسخی به داستان های وی داشته باشند.

برجسته اثر حکیم نظامی که همانا خمسه است در ادبیات فارسی شهرت بسیار دارد و پنج دفتر را شامل است و نزدیک به سی سال سرایش آن به طول انجامیده است. این پنج دفتر عبارتند از: مخزن الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر، اسکندرنامه، شامل دو دفتر است یکی شرفنامه و دیگری اقبال نامه.

مخزن الاسرار

به نام بهرامشاه سروده و به سال ۵۷۲ هجری قمری به پایان رسیده است. این دفتر در بحر سریع و شامل بیست مقاله اخلاقی یا یک خاتمه در زهد و عرفان در ۲۲۶۳ بیت سروده شده است. این دفتر بیانگر موارد بسیاری مانند آفرینش آدم و استقبال از آخرت، بی وفایی دنیا و توبه و... در قالب داستان های کوتاه و زیبا می باشد.

خسرو و شیرین

به نام طغرل بن ارسلان سروده و به سال ۵۷۶ هجری قمری به پایان رسیده است. این دفتر در بحر هزج مسدس مقصور و شامل ۶۵۱۲ بیت است. داستانی است پر ماجرا و عاشقانه و حکایت از عشق خسرو شاهزاده ایرانی به شیرین برادرزاده بانوی ارمن دارد.

لیلی و مجنون

به درخواست شروانشاه سروده و به سال ۵۸۴ هجری قمری به پایان رسیده است. این دفتر در بحر هزج مسدسی و شامل ۴۷۱۸ بیت است. حکایت از شروع عشقی مملو از درد دو کودک از دو قبیله عرب دارد. عشقی که قیس بن عامر به لیلی در کودکی دارد و لیلی به خانه همسری نادلخواه می رود و قیس، مجنون واقعی می شود و سر به بیابان می گذارد.

اسکندرنامه

شامل دو دفتر است؛ نخست شرفنامه که به نام ابوبکر سلجوقی سروده شده است. این دفتر در بحر سالم مخبون مقطوع و شامل ۵۱۳۶ بیت است. دیگری اقبال نامه که به نام مسعود بن ارسلان سلجوقی سروده و در سال ۵۹۹ هجری قمری پایان یافته است. این دفتر در بحر متقارب مثنی مقصور و شامل ۳۶۸۴ بیت است.

اسکندرنامه حکایت از ماجراهای اسکندر با بیانی شاعرانه دارد. در این منظومه، اسکندر نه تنها یک جنگجو نیست بلکه یک پیامبر است و به حج می رود و از ویرانگری و آتش افروزی اسکندر واقعی خبری نیست. اسکندر نظامی، اهل قلم و با فلاسفه و عرفا هم صحبتی دارد و پندپذیر است و آنچنان نظامی او را می پردازد که مورد نظر ارسطو، استاد اسکندر، بوده است.

هفت پیکر

نزدیک به ۵۱۳۶ بیت و در بحر خفیف مسدس است. به نام علاءالدین کرپ ارسلان از فرزندان آقسنقر، حاکم مراغه سروده شده است و در سال ۵۹۳ به پایان رسیده است. سرگذشت بهرام پنجم ساسانی معروف به بهرام گور است. ساختار آن بر ۷، بنیاد شده است. در این مثنوی زندگی بهرام از تولد و فرستادن او نزد پادشاه یمن و پرورش یافتن او نزد نعمان می آغازد.

داستان‌هایی بسیار در سراسر داستان وجود دارد از عشق او به کنیزکی که گوساله‌ای را بر پشت به بالای برجی حمل می‌نمود و دوستی او با پسر شاه یمن، بازگشتن به ایران و مخالفت بزرگان با پادشاهی او و سرانجام تاج‌گیری او از دو شیر درنده. حمله خاقان چین به ایران در زمان خوشگذرانی بهرام و فرار و متواری شدن او و سرانجام بازپسگیری تاج و تخت و در نهایت تصمیم‌گیری به ازدواج با ۷ شاهزاده‌خانم از ۷ اقلیم و بنایی بسیار باشکوه با ۷ گنبد به ۷ رنگ مناسب با ۷ اقلیم و ۷ کره آسمانی و جای دادن هر یک از شاهزاده‌خانم‌ها در یکی از گنبدها و دیدار او در هر یک از روزهای هفته با یکی از همسران و داستان‌سرایی هر یک از شاهزاده‌خانم‌ها در زمان دیدار.

در راستای چاپ و نشر آثار بزرگان ادب پارسی، اکنون ۷ پیکر را پس از مقابله نسخ موجود تقدیم به ادب‌دوستان می‌گردد، به امید آن که مورد قبول افتد.

فرشید اقبال

www.ketab.ir